

DOI 10.24144/2077-6594.3.2020.209896
УДК 376.147:614

Беспалова О., Курнишев Ю., Сітовський А., Савчук І., Косинський Е.

Деонтологічна етика у системі професійної підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Академія рекреаційних технологій і права, м. Луцьк, Україна

i-ozon777@bigmir.net, kurnyshev@ukr.net, andriy.sitovskiy@gmail.com, savthuk.viva@gmail.com, kosinskiy.edik@gmail.com

Беспалова О., Курнишев Ю.,
Сітовський А., Савчук І., Косинський Е.
**Деонтологическая этика в системе профессиональной
подготовки специалистов по физической терапии,
эрготерапии**
Сумской государственной педагогической университет
имени А.С.Макаренко, г. Сумы, Украина
Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина
Восточноевропейский национальный университет
имени Лесы Украинки, г. Луцк, Украина,
Академия рекреационных технологий и права,
г. Луцк, Украина

Bespalova O., Kurnyshev Yu.,
Sitovskiy A., Savchuk I., Kosynskiy E.
**Deontological ethics in the system of professional training
of specialists in physical therapy, occupational therapy**
Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine
Lesia Ukrainka Eastern European National University,
Lutsk, Ukraine
Private Higher Education Institution Academy
of Recreational Technologies and Law, Lutsk, Ukraine

Вступ

Сьогодні професія фізичного терапевта, ерготерапевта є інноваційною в галузі охорони здоров'я, що пояснює суттєву наукову увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників до їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Провідним завданням сучасної педагогічної освіти є підготовка висококваліфікованого конкурентоспроможного, затребуваного на ринку праці фахівця із сформованим почуттям честі і гідності, здатного результативно виконувати свої професійні функції на засадах партнерського стилю побудови стосунків, приймати ефективні рішення та нести за них відповідальність.

Професія фізичного терапевта, ерготерапевта як спеціаліста галузі «охорона здоров'я» тісно пов'язана із необхідністю тісної професійної взаємодії між усіма учасниками мультідисциплінарної команди, членами якої вони являються, пацієнтами/клієнтами та членами їх сімей або особами, які ними опікуються, де дотримання правил належного обов'язку та поведінки висувається на перший план.

Саме тому у процесі їх фахової підготовки посилена увага повинна приділятися професійним морально-естетичним та етичним нормам поведінки професіоналів відповідної галузі, що вимагає обґрунтування системи наукових знань про обов'язок і норми належної

професійної поведінки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії, розробку етичного кодексу відповідно до їх кваліфікаційної характеристики.

У науковій літературі досить широко представлений педагогічний досвід щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, особливостей формування їх готовності до різних видів фахової діяльності. Так, завдяки численним дослідженням науковців сформульовано понятійний апарат відповідної спеціальності та розкрито сутність ключових понять галузі, визначено зміст і структуру цих понять, представлені педагогічні моделі та педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх фахівців, які сприяють підвищенню результативності їх професійної підготовки до виконання професійних функцій у процесі роботи в різноманітних фізкультурно-оздоровчих, оздоровчо-реабілітаційних та лікувально-реабілітаційних закладах, висвітлені рівні сформованості готовності до різних видів фахової діяльності.

Проблеми деонтології у загальному вимірі були предметом дослідження І. Зязюна, З. Курлянд, І. Канта, П. Сорокіна. Характеристика деяких окремих аспектів професійної деонтології представлена у дослідженнях В. Горшеньова, Л. Ліщинського, Є. Вагнера, О. Шмоткіна та інших науковців. Основам медичної деонтології присвячені наукові роботи В. Матвеева, М. Петрова, І. Вітенко, Л. Зименківської, К. Куренко та ін.

Але ґрунтовний аналіз вище зазначеної літератури дозволяє стверджувати, що на теренах наукового простору окреслена нами проблема не знайшла свого відображення. Це підтверджується відсутністю комплексного наукового дослідження щодо належних етичних норм і правил поведінки та їх дотримання майбутніми фахівцями з фізичної терапії, ерготерапії в процесі професійного спілкування, що актуалізує спрямування нашого дослідження.

Мета роботи – розкрити зміст та сутність деонтологічної етики у системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії як одного із способів підвищення результативності педагогічного процесу.

Об'єкт та методи дослідження

Об'єктом дослідження є деонтологічна етика у системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії як одного із способів підвищення результативності педагогічного процесу.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз та систематизація загально-педагогічної, психологічної та фахової науково-методичної літератури, а також нормативно-правових документів, які регламентують професійну підготовку та фахову діяльність фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; термінологічний аналіз для визначення сутності ключових понять дослідницької роботи.

Результати дослідження та їх обговорення

Відповідно до наказу МОЗ, фахівці з фізичної терапії, ерготерапії є повноправними членами мультидисциплінарної команди, яка здійснює свою професійну діяльність у галузі охорони здоров'я [10].

На основі вимог World Confederation of Physical Therapy та World Federation of Occupational Therapists, у відповідності до класифікатора професій випускники першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» має право обіймати рекомендовані фахові первинні посади: 3226 – асистент фізичного терапевта (раніше – медична сестра з лікувальної фізкультури, медична сестра з масажу); 3226 – асистент ерготерапевта (раніше – інструктор з трудової терапії, інструктор з трудової адаптації); 3226 – масажист; 3226 – масажист спортивний [11,17].

Головною особливістю професійної діяльності фізичних терапевтів, ерготерапевтів полягає в тому, що об'єктом цієї діяльності є людини, її життя та здоров'я. Це пред'являє високі вимоги до їх професійних та особистісних якостей, які розкриваються крізь призму деонтологічного підходу.

Теоретичним підґрунтям деонтології реабілітації як науки про професійну поведінку фізичного терапевта, ерготерапевта є її етика, яка виступає базовою складовою формування компетентнісного сучасного фахівця, здатного на високому професійному рівні виконувати свої професійні функції.

Саме через професійну етику конкретизуються загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійної діяльності, регулюються моральні взаємини людей у суспільно-професійній сфері життя, що пов'язано з об'єктивною необхідністю безперервного процесу продукування матеріальних і духовних цінностей [6, с. 46].

Зокрема, звернення до деонтологічної етики майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії дозволяє нам розглянути її через комплексну систему вимог до професійного та особистісного розвитку особистості. Окрім того, ми можемо проаналізувати етичну поведінку майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я, порівнюючи з належними нормами поведінки, а також оцінити дії студентів та викладача під час виконання різних видів навчальної діяльності з позиції відповідальності, поважного ставлення фахівця до свого пацієнта/клієнта, тощо.

Базовими поняттями, які, на нашу думку, розкривають зміст деонтологічної етики у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у вищих навчальних закладах є: професійна підготовка, деонтологія, медична етика, мораль, деонтологічні цінності, деонтологічна етика.

У контексті обраного дослідження поняття «професійної підготовка» розглядається нами «як безперервний динамічний процес, орієнтований на оволодіння майбутніми фахівцями з фізичної терапії, ерготерапії відповідними професійно-орієнтованими знаннями, фаховими вміннями і навичками у сфері реабілітаційної діяльності, формування професійно значущих якостей особистості, ціннісних орієнтацій, які обумовлюють готовність до результативного здійснення професійної діяльності».

Деонтологія на сьогодні є достатньо вживаним суспільним поняттям. Розглядаючи еволюційний шлях становлення цього терміну необхідно згадати, що «деонтологія» утворене від грецького deontos – «обов'язок» і logos – «вчення». Визначення поняття «деонтології», як наукового терміну, належить англійському філософу, соціологу і правознавцю Ієремію Бентаму (J. Bentham), який в у своїй книзі «Deontology or The Science of morality» (1834) трактував її, як «науку про обов'язкове та належне» для позначення вчення про моральні цінності в цілому [19, с. 432]. У подальшому деонтологію почали виокремлювати від розуміння загальної моралі.

У вузькому розумінні під деонтологію досить тривалий час розуміли професійну етику тільки медичних працівників, що включала в себе відповідну систему етичних норм поведінки, яка регламентує здійснення фахівцями медичної сфери своєї професійної діяльності.

Але, як зазначає Л.Ю. Бачинська, медична етика та медична деонтологія не є тотожними за змістом, адже деонтологія є вужчим поняттям і фактично є частиною медичної етики [2, с. 131], і вивчає правила належної поведінки медика при безпосередньому виконанні своїх професійних обов'язків [10, с. 88] та конкретні норми, які регламентують таку поведінку [1, с. 30].

Отже, поняття медична «етика» і «деонтологія» органічно пов'язані, оскільки мають справу з моральними

та етичними нормами і основанийими на них принципами і правилами поведінки медичних працівників, які виконують свій громадянський і професійний обов'язок [14, с. 11-14], але не являються рівнозначними.

Проведений термінологічний аналіз сучасної науково-методичної літератури, дозволив виділити найбільш вживані трактування поняття «деонтологія», яка розглядається як:

- вчення про юридичні, професійні та моральні обов'язки, правила поведінки працівника головним чином стосовно хворого [9, с. 29];

- розділ етики, що вивчає проблеми обов'язку, сферу обов'язкового, всі форми моральних вимог та співвідношення їх [16, с. 678];

- етична наука, яка вивчає проблеми обов'язку людини або вчення про моральні, професійні та юридичні обов'язки і правила поведінки фахівців по відношенню до людини, яка знаходиться у сфері виробничих і соціальних стосунків цих фахівців [19, с. 432-433].

Сьогодні науковцями неодноразово підкреслено та практично доведено, що будь-яка професія формує свою деонтологію [15, с. 280], яка науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства в гармонійному поєднанні особистого і суспільного, визначає форми професійної моралі, виконання громадянського обов'язку в конкретній галузі суспільного життя і професійній діяльності [21]. А отже можна стверджувати, що створення певної системи обов'язків, морально-етичних норм та правил поведінки будуть сприяти підвищенню якості виконання своїх професійних обов'язків фахівцями будь-якої сфери діяльності, в тому числі і в області фізичної терапії та ерготерапії.

На думку Хоружі Л. Л. (2008) ключовими етичними категоріями деонтології є: обов'язок, відповідальність, справедливість, честь і гідність, гуманність, демократичність, повага, співчуття та ін. [21], які відображують соціальні та загальні моральні норми.

Як вид соціальних норм, моральні норми характеризуються загальними родовими ознаками і є правилами поведінки, що визначають відношення людини до людини. Відомо, що, до загальних моральних норм та суспільного обов'язку, що регулюють життя суспільства, відносять добро, милосердя, співпереживання та співчуття, чесність, повага та ін.

Окрім того, існують відповідні специфічні норми деонтології, які щільно пов'язані з особливостями конкретної діяльності, та відображують ставлення самої людини до своєї професії в цілому та професійної діяльності зокрема.

Моральні норми, принципи, що існують у суспільстві, кожною особистістю сприймаються й усвідомлюються суб'єктивно. Проте їхня об'єктивна оцінка відбувається залежно від професійної діяльності та відносин. Відтак, етика, мораль, людина – це органічна триєдність, що є чи не найвагомимим соціальним орієнтиром у становленні суспільства й особистості [8, с. 442].

Для того, щоб вчинки відповідали вимогам моралі, дії мають характеризуватися трьома формальними ознаками:

- вони повинні бути універсальними. За І. Кантом (2000), дії є правильними з позиції моралі лише тоді, коли ви чините так, як того чекаєте від інших у подібній ситуації;

- в основі дій має бути повага інших як самоцінних особистостей, які мають мету. Ця концепція І. Канта наділяє нас моральними правами (правами людини) вже тому, що ми люди. При цьому всі повинні не порушувати права інших; дії повинні мати автономний характер. Люди можуть за допомогою розуму контролювати свої почуття, інстинкти та планувати, як здійснити свої дії [18].

Таким чином, професійне становлення майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії слід розглядати з погляду тих цінностей, які формують особистість, і які орієнтують її на набуття характеристик, необхідних для здійснення професійної діяльності.

Цінність інтерпретується як філософське поняття, що означає, по-перше, позитивну чи негативну значущість якого-небудь об'єкта на відміну від його екзистенціальних і якісних характеристик (предметні цінності); по-друге, нормативний ціннісний бік явищ суспільного і людського життя (суб'єктні цінності). Уявлення про цінності не можуть бути однаковими для всіх людей. Не можна будь-яку значущість інтерпретувати як цінність. Цінність – це позитивна значущість або функція тих чи інших явищ у системі соціокультурної діяльності людини [12].

Ціннісне ставлення завжди емоційне: радість, любовання, захоплення, благоговіння – це той спектр почуттів, що супроводжують формування цінностей. Важливе значення при цьому також мають воля, здатність до саморегуляції суб'єктом своєї діяльності, що проявляється в особистості як цілеспрямованість, рішучість, самовладання [13, с. 403].

Спираючись на досвід європейської медицини, у світогляді працівника охорони здоров'я повинні переважати наступні деонтологічні ціннісні установки:

- пацієнт/клієнт – людина, особистість, а не організм або система органів;

- допомога пацієнту – це спосіб забезпечення прав та свобод особистості;

- фундаментальними принципами медичної деонтології є автономність індивіда, свобода волі та вибору, інформаційна згода;

- від фахівця вимагається особливий творчий, диференційний, гуманний, орієнтований на пацієнта [7, с. 136].

При цьому деонтологічні норми та цінності несуть у собі досвід раціональної орієнтації фізичного терапевта у професійному просторі, сприяють адаптації до умов соціального середовища, у якому здійснюється професійна діяльність [3, с. 157]. Деонтологічні норми, цінності, принципи, регулюючи зовнішнє виявлення поведінки фахівців, існують не в зовнішньому соціальному середовищі, а передусім, у свідомості фахівця. Становлячи зміст його внутрішнього життя, вони спроектовані на внутрішній простір індивідуального «Я»

існують у ньому, поєднуючи між собою внутрішній і зовнішній світ єдиними нормативними зв'язками [4].

Таким чином, підсумовуючи погляди науковців щодо сутності та значення етики та деонтології у становленні майбутнього фахівця у сфері трудової діяльності, нами було уточнено зміст ключового поняття нашого дослідження, а саме «деонтологічна етика» – це система знань про професійні морально-етичні принципи та норми поведінки майбутнього фахівця по відношенню до об'єктів виробничої та суспільної діяльності, її форми, а також обов'язки, які сприяють формуванню готовності до кваліфікованого виконання професійних функцій.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зазначити, що деонтологічна етика майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, професійна діяльність яких здійснюється у сфері охорони здоров'я, знаходить своє відображення у ключових аспектах, а саме:

- питаннях взаємозв'язку і спілкування між пацієнтом та фахівцем з фізичної терапії, ерготерапії;
- питаннях взаємин між фізичним терапевтом, ерготерапевтом та членами сімей пацієнта/клієнта або його опікунів;
- питаннях професійного спілкування між всіма учасниками мультідисциплінарної команди, до складу якої входять фахівці з фізичної терапії та ерготерапії;
- питаннях дотримання правил конфіденційності та медичної таємниці;
- питаннях, що стосуються заходів відповідальності за життя та здоров'я пацієнтів;
- питаннях прав на інформацію та інформованої згоди.

Враховуючи вище зазначені категорії деонтологічної етики, спробуємо розкрити зміст кожної з них з урахуванням специфіки професійної діяльності фізичних терапевтів, ерготерапевтів.

Так, питання взаємозв'язку і спілкування між пацієнтом/клієнтом, членами їх сімей (опікунів) та фахівцем з фізичної терапії, ерготерапії полягає, на нашу думку, у вмінні будувати відносини в системі «людина-людина», створенні атмосфери відкритості та довірливості. Не менш важливим є створення умов для плідної співпраці фахівця з фізичної терапії, ерготерапії і пацієнта/клієнта у процесі професійної взаємодії, яка націлена на максимально можливе одужання та відновлення порушених органів, систем та функцій їх організму, забезпечення позитивної мотивації та орієнтація на досягнення запланованого результату щодо реабілітаційного втручання. Це забезпечується сформованістю особистісних якостей фахівця, здатного до співчуття та співпереживання, розуміння почуттів і станів пацієнта/клієнта, прогнозування поведінки своїх підопічних, а також соціальних почуттів – стійкості, витримці, урівноваженості, умінні керувати своїми почуттями та стримувати свої емоції. Таким чином під час спілкування фізичний терапевт, ерготерапевт має демонструвати щире бажання співпрацювати та подавати пацієнту надію на одужання. Все вище зазначене у сукупності відображають етичну сторону мовленевого спілкування і має чітко виражений моральний і правовий характер.

При цьому, під час практичної діяльності, яка стосується розвитку рухових умінь та формуванню відповідних професійних або побутових навичок, недоцільно підтримувати із пацієнтом/клієнтом сторонні розмови, які не стосуються процесу реабілітаційного втручання, адже така поведінка образити хворого та бути розцінена, як зневажливе ставлення до нього.

Окрім того, до прямих обов'язків фізичного терапевта, ерготерапевта необхідно віднести уміння прийняти правильне рішення при виборі та застосуванні адекватних засобів та методів (технологій) в процесі реабілітаційного втручання з урахуванням віку, статі та актуальних функціональних обмежень; здійснювати реабілітаційну допомогу, не знижуючи самооцінку хворого, а також уникаючи приниження його честі та гідності; оцінювати прояви хвороби та їх наслідків у кожному конкретному випадку з позиції індивідуального підходу, щоб спланувати реабілітаційне втручання не тільки у відповідності затвердженого протоколу, а й впроваджуючи засоби індивідуального впливу.

Розглядаючи питання активної професійної взаємодії у середині мікроколективу (пацієнт – фізичний терапевт, ерготерапевт, реабілітолог – члени сім'ї (опікуни)), слід зазначити, що під час спілкування забороняється дратуватися, виявляти неповагу, проявляти зневажливе ставлення, зверхність, нетерпимість та утрачати спокій. Професійна співпраця проявляється в умінні: докладно та тактовно пояснити пацієнту/клієнту, членам їх родин (опікунам) особливості функціонального та психофізичного стану хворих або неповносправних, що вимагає докладного роз'яснення з наведенням достовірних даних; пояснити перспективний план реабілітаційного втручання та очікувані результати. Це вимагає від майбутнього фізичного терапевта, ерготерапевта сформованості глибоких теоретичних знань та практичних умінь та навичок, які є міцним підґрунтям для кваліфікованого виконання професійних функцій.

Професійні взаємини між усіма об'єктами мультідисциплінарної команди, членами якої є фахівці з фізичної терапії, ерготерапії, передбачають формування колективної морально-психологічної згуртованості. Сприятливий мікроклімат у закладах охорони здоров'я є одним із чинників ефективного функціонування системи охорони здоров'я з досягнення основної її мети – збереження здоров'я населення і надання необхідної медичної та реабілітаційної допомоги [5, с. 13].

Створення позитивної психологічної атмосфери – це, безумовно, складний і багатограний процес, який передбачає активну позицію всіх його учасників. В ньому приймають участь керівники медичних установ (адекватна розстановка кадрів за кваліфікаційними якостями й психологічними особливостями, здорова керуюча політика і відсутність «тиранії» та деспотизму, відповідність винагороди (матеріальної, психологічної) до якості і кількості виконаної роботи) та медичні працівники (бажання зрозуміти іншого, розуміння необхідності згуртованості, намагання зробити все залежне від тебе для формування позитивного психологічного клімату в колективі) [20]. Таким чином, відносини повинні будуватися на діловій основі та взаємній повазі;

спілкування та звернення до усіх учасників мультидисциплінарної команди – здійснюватися виключно на ім'я та по-батькові, особливо в присутності пацієнта/клієнта та інших сторонніх осіб. Враховуючи, що фізичний терапевт, ерготерапевт працює у тісному контакті із усіма членами мультидисциплінарної команди, він повинен враховувати висновки та призначення своїх колег; у випадках суперечливих ситуацій звертатися за їх порадою, уточненням, роз'ясненням для пошуку найбільш ефективного її вирішення; повідомляти про зміни у функціональному та психоемоційному стані пацієнта/клієнта або хворого.

Згідно вимог МОЗ України, якому підпорядковуються фахівці з фізичної терапії, ерготерапії, право на медичну таємницю має кожен пацієнт/клієнт будь-якого лікувального, лікувально-реабілітаційного, оздоровчо-реабілітаційного закладу.

Під медичною таємницею розуміють збереження від оточуючих медичної та немедичної інформації, яка за правом належить пацієнту/клієнту. *До головних аспектів «лікарської таємниці», яких повинен дотримуватися фізичний терапевт, ерготерапевт, відносять: нерозголошення медичної та немедичної інформації щодо стану здоров'я пацієнта/клієнта (окрім випадків, передбачених законом), яке включає факт звернення до лікувальної (лікувально-реабілітаційної та ін.) установи; причини та обставини, що сприяли розвитку захворювання; особливості функціонального та психічного стану; наявні шкідливі звички; матеріальне становище та інші відомості, отримані фахівцем при обстеженні (інформація про сімейне, інтимне життя людини, стан здоров'я його рідних та близьких); повідомлення хворому про його діагноз, засоби та методи реабілітаційного втручання, можливі побічні ефекти або інші наслідки та очікуваний прогноз.*

Питання інформованої згоди передбачає отримання пацієнтом/клієнтом повної інформації від фізичного терапевта, ерготерапевта щодо мети та завдань реабілітаційного втручання, засобів фізичної терапії, ерготерапії, методів (технологій) їх застосування, механізму їх терапевтичного впливу та пов'язаних з ними ймовірних ускладнень і ризиків, особливостей поведінки під час отримання процедури або проходження сеансу, а також надання добровільної згоди самим хворим на отримання рекомендованих терапевтичних процедур.

Перспективи подальших досліджень полягають у теоретичному обґрунтуванні змісту деонтологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії та способам її формування у процесі професійної підготовки з метою підвищення якості реабілітаційної допомоги особам з обмеженими функціональними можливостями у межах лікувально-оздоровчих, оздоровчо-реабілітаційних та фізкультурно-оздоровчих закладів.

Висновки

Таким чином, у результаті опрацювання результатів теоретичних досліджень сучасних науковців та вивчення практичного досвіду щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії встановлено, що процес формування готовності до кваліфікованого здійснення професійної діяльності означеними фахівцями у сфері охорони здоров'я відзначається відсутністю наукових розвідок щодо обґрунтування етичних та моральних норм їх поведінки, які є підґрунтям для успішного виконання професійних функцій. В ході термінологічного аналізу уточнено, що деонтологічна етика фізичного терапевта, ерготерапевта – це система знань про професійні морально-етичні принципи та норми поведінки майбутнього фахівця по відношенню до об'єктів виробничої та суспільної діяльності, її форми, а також обов'язки, які сприяють формуванню готовності до кваліфікованого виконання професійних обов'язків.

В ході дослідження встановлено, що етична деонтологія у системі професійної підготовки майбутніх фахівців розкривається у питаннях взаємин між фізичним терапевтом, ерготерапевтом і усіма об'єктами їх професійної діяльності (пацієнтом/клієнтом та членами їх сімей або опікунів; членами мультидисциплінарної команди); питаннях дотримання правил конфіденційності та медичної таємниці; відповідальності за життя та здоров'я пацієнтів та інформованої згоди. Розуміння деонтологічної етики передбачає дотримання майбутніми фахівцями нормативної поведінки у спілкуванні з усіма об'єктами своєї професійної діяльності, сформованість внутрішньої потреби відповідально відноситися до своїх професійних обов'язків, умінь будувати професійні відносини в системі «людина – людина».

Література

1. Акопов В. Право в медицині. – Режим доступу: <http://pravolib.pp.ua/vrach-osnova-ego-12337.html>.
2. Бачинська ЛЮ. Співвідношення медичної етики, медичної деонтології та біоетики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2016; 37 (3): 131-134.
3. Без'язикий БІ. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки. Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2016.
4. Васильєва МП. Теорія педагогічної деонтології. Харків: ППВ «Нове слово»; 2003.
5. Волинець НВ., Долбищук ТВ. Морально-психологічний клімат у медичному колективі. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2017; 13: 13-16.
6. Зозуляк-Слущик Роксоляна. Теоретико-методологічний аналіз процесу формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017; 9 (73): 42-52.

7. Ковтун ОМ. Деонтологічний підхід та його роль у формуванні світоглядної культури майбутніх медичних сестер. Науковий часопис НПУ імені П. Н. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018; 61: 134 – 139.
8. Козак ХІ. Моральність молодших спеціалістів і сестринської справи: постановка проблеми і можливі шляхи її вирішення. «Молодий вчений». 2016; 12.1 (40): 440 – 443.
9. Крылова Н. Уголовное право и биоэтика (уголовно-правовые проблемы применения современных биомедицинских технологий) : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н. Крылова. – М., 2006. – 410 с.
10. Левенець С. Медична етика і деонтологія: реалії і перспективи в роботі лікаря. Медична освіта. 2012; 4: 88.
11. Наказ МОЗ України від 13.12.2018 № 2331 «Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я». Retrieved from: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-13122018-2331-pro-vnesennja-zmin-do-dovidnika-kvalifikacijnih-harakteristik-profesij-pracivnikov-vipusk-78-ohorona-zdorovja>?fbclid=IwAR3nbvGPUU0VimDU5fCrNb70vmBEOY6SQY1fi08YQgGuLkJRmH4ic-y3Xk.
12. Новейший философский словарь / [сост. и глав. ред. А. А. Грицанов]. 3-е изд., исправл. Минск : Книжный дом; 2003. 1280 с.
13. Павлюк ЄО. Професійне становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки : монографія. Хмельницький : ХНУ; 2016. 403 с.
14. Попович ЯМ. Особливості медичної етики та деонтології. Медсестринство. 2018; 3: 11-14.
15. Руколяняк НВ. Особливості деонтологічного підходу до професійної підготовки майбутніх юристів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015; 41 (94): 279-286.
16. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 11. – С. 678.
17. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія» (Higher education standard of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 22 «Health care», specialty 227 «Physical therapy, ergotherapy»). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/19/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf?fbclid=IwAR2NHnFvFq-4tkCII7TWV7HqNtcEmlk8TMPQ4OEyLu2bbjBfDZugFpSmjSE>. [in Ukrainian].
18. Стецюк К.В. Теоретичні засади деонтологічного підходу до формування екологічної культури майбутніх фахівців. Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=947.
19. Тимченко АА. Роль педагогічної практики у формуванні деонтологічної компетентності майбутніх педагогів. Молодий вчений. Серія «Педагогічні науки». 2017; 5 (45): 430-435.
20. Ходаківський ЄІ. Психологія управління. Київ: Центр учбової літератури; 2011. 664 с.
21. Хоружа ЛЛ. Педагогічна деонтологія: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка; 2008. 96 с.

References

1. Akopov V. Pravo v medycyni [Law in medicine]. – Rezhym dostupu: <http://pravolib.pp.ua/vrach-osnova-ego-12337.html>. [in Ukrainian].
2. Bachynska LIu. Spivvidnoshennia medychnoi etyky, medychnoi deontologii ta bioetyky [Correlation of medical ethics, medical deontology and bioethics]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii PRAVO : Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. RIGHT series. 2016; 37 (3): 131-134. [in Ukrainian].
3. Beziazykyi BI. Teoretychni i metodychni zasady formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury u protsesi profesiinoi pidhotovky [Theoretical and methodical bases of formation of ethical competence of the future teacher of physical culture in the course of professional training]. Kharkiv, 2016. [in Ukrainian].
4. Vasylieva MP. Teoriia pedahohichnoi deontologii [Theory of pedagogical deontology]. Kharkiv: PPV «Nove slovo»; 2003. [in Ukrainian].
5. Volynets NV., Dolbyshchuk TV. Moralno-psykholohichni klimat u medychnomu kolektyvi [Moral and psychological climate in the medical team]. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraine» : Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine». 2017; 13: 13-16. [in Ukrainian].
6. Zozuliak-Sluchyuk Roksoliana. Teoretyko-metodolohichni analiz protsesu formuvannia profesiinoi etyky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological analysis of the process of formation of professional ethics of future social workers in higher educational institutions]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii : Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 2017; 9 (73): 42-52. [in Ukrainian].
7. Kovtun OM. Deontolohichni pidkhid ta yoho rol u formuvanni svitohliadnoi kultury maibutnikh medychnykh sester [Deontological approach and its role in shaping the worldview culture of future nurses]. Naukovyi chasopys NPU imeni P. N. Drahomanova. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy : Scientific journal of NPU named after PN Drahomanov. 2018; 61: 134 – 139. [in Ukrainian].

8. Kozak KhI. Moralnist molodshykh spetsialistiv i sestrynskoï spravy: postanovka problemy i mozhlyvi shliakhy yii vyrishennia [Morality of junior specialists and nursing: problem statement and possible ways to solve it]. «Molodyi vchenyi» : «Young scientist». 2016; 12.1 (40): 440 – 443. [in Ukrainian].
9. Krylova N. Ugolovnoe pravo i bioetika ugolovno-pravovye problemy primeneniia sovremennykh biomeditsin sikhk tekhnologii [Criminal law and bioethics (criminal law problems of application of modern biomedical technologies)]. Moskva. 2006; 410 s. [in Russian].
10. Levenets S. Medychna etyka i deontolohiia: realii i perspektyvy v roboti likaria [Medical ethics and deontology: realities and prospects in the work of the doctor]. Medychna osvita : Medical education. 2012; 4: 88. [in Ukrainian].
11. Nakaz MOZ Ukrainy vid 13.12.2018 № 2331 "Pro vnesennia zmin do Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 78 «Okhorona zdorovia» [Order of the Ministry of Health of Ukraine dated 13.12.2018 № 2331 «On Amendments to the Handbook of Qualification Characteristics of Workers' Professions. Issue 78 «Health Care»]. Retrieved from: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-13122018--2331-pro-vnesennja-zmin-do-dovidnika-kvalifikacijnih-harakteristik-profesij-pracivnikiv-vipusk-78-ohorona-zdorov%e2%80%99ja?fbclid=IwAR3nbvgpuU0VimDU5fCrNb70vmBEOY6SQY1fi08YQgGuLkJRmH4ic-y3Xk>[in Ukrainian].
12. Noveishyi fylosofskyi slovar / [sost. y glav. red. A. A. Hrytsanov]. 3-e yzd., yspravl. [The latest philosophical dictionary]. Mynsk : Knyzhnyi dom; 2003. 1280 s. [in Belarus].
13. Pavliuk YeO. Profesiine stanovlennia maibutnikh treneriv-vykladachiv u protsesi fakhovoi pidhotovky : monohrafiia [Professional development of future trainers-teachers in the process of professional training: monograph]. Khmelnytskyi : KhNU; 2016. 403 s. [in Ukrainian].
14. Popovych YaM. Osoblyvosti medychnoi etyky ta deontolohii [Features of medical ethics and deontology]. Medsestrynstvo : Nursing. 2018; 3: 11-14. [in Ukrainian].
15. Rukolianska NV. Osoblyvosti deontolohichnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky maibutnikh yurystiv [Features of deontological approach to professional training of future lawyers]. Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools. 2015; 41 (94): 279 – 286. [in Ukrainian].
16. Slovnyk ukrainskoï movy: v 11 tt. / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – Kyiv: Naukova dumka, 1970-1980; 11: 678. [in Ukrainian].
17. Standart vyshchoï osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 22 «Okhorona zdorovia», spetsialnist 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia» (Higher education standard of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 22 «Health care», specialty 227 «Physical therapy, ergotherapy» [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 22 «Health care», specialty 227 «Physical therapy, occupational therapy» (Higher education standard of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 22 «Health care», specialty 227 «Physical therapy, ergotherapy»]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/19/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf?fbclid=IwAR2NHnFvFq-4tkCII7TWV7HqNtcEmlk8TMPQ4OEyLu2bbjBfDZugFpSmjSE>. [in Ukrainian].
18. Stetsiuk KV. Teoretychni zasady deontolohichnoho pidkhodu do formuvannia ekolohichnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv [Theoretical principles of deontological approach to the formation of ecological culture of future professionals]. Narodna osvita : Public education. Elektronne naukove fakhove vydannia. Rezhym dostupu: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=947. [in Ukrainian].
19. Tymchenko AA. Rol pedahohichnoi praktyky u formuvannia deontolohichnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv [The role of pedagogical practice in the formation of deontological competence of future teachers]. Molodyi vchenyi. Seriia «Pedahohichni nauky» : A young scientist. Series «Pedagogical Sciences». 2017; 5 (45): 430-435. [in Ukrainian].
20. Khodakivskyi YeI. Psykholohiia upravlinnia [Management psychology]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury; 2011. 664 s. [in Ukrainian].
21. Khoruzha LL. Pedahohichna deontolohiia: navch.-metod. posib. dlia stud. vyshch. navch. Zakladiv [Pedagogical deontology: teaching method. way. for students. higher textbook institutions]. Kyiv: KMPU im. B.D. Hrinchenka; 2008. 96 s. [in Ukrainian].

Дата надходження рукопису до редакції: 01.07.2020 р.

Мета – розкрити зміст та сутність деонтологічної етики у системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії як одного із способів підвищення результативності педагогічного процесу.

Матеріали та методи. Об'єктами дослідження стали майбутні фахівці з фізичної терапії, ерготерапії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. З метою вирішення поставлених завдань застосовувались наступні методи дослідження: теоретичні: аналіз та систематизація загально-педагогічної, психологічної та фахової науково-методичної літератури, а також нормативно-правових документів, які регламентують професійну підготовку та фахову діяльність фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; термінологічний аналіз для визначення сутності ключових понять дослідницької роботи.

Результати. Професія фізичного терапевта, ерготерапевта як спеціаліста галузі «охорона здоров'я» побудована на професійній взаємодії між членами мультидисциплінарної команди, пацієнтами / клієнтами та членами їх сімей, або опікунами, яка включає дотримання відповідних правил спілкування. Це вимагає обґрунтування системи наукових знань про обов'язок і норми належної професійної поведінки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії, розробку етичного кодексу відповідно до їх кваліфікаційної характеристики. У нашому поняття «професійну підготовку» ми розглядаємо «як безперервний динамічний процес, орієнтований на оволодіння майбутніми фахівцями з фізичної терапії, ерготерапії відповідними професійно-орієнтованими знаннями, фаховими вміннями і навичками у сфері реабілітаційної діяльності, формування професійно значущих якостей особистості, ціннісних орієнтацій, які обумовлюють готовність до результативного здійснення професійної діяльності». Деонтологічна етика фізичного терапевта, ерготерапевта – це система знань про професійні морально-етичні принципи та норми поведінки майбутнього фахівця по відношенню до об'єктів виробничої та суспільної діяльності, її форми, а також обов'язки, які сприяють формуванню готовності до кваліфікованого виконання професійних функцій. Вона розкривається через питання: взаємозв'язку і спілкування між пацієнтом та фахівцем з фізичної терапії, ерготерапії; взаємин між фізичним терапевтом, ерготерапевтом та членами сімей пацієнта/клієнта або його опікунів; професійного спілкування між всіма учасниками мультидисциплінарної команди, до складу якої входять фахівці з фізичної терапії та ерготерапії; дотримання правил конфіденційності та медичної таємниці; питання щодо заходів відповідальності за життя і здоров'я пацієнтів, та інформованої згоди, кожне з яких обумовлена специфікою професійної діяльності означених фахівців. Виконання норм та правил деонтологічної етики фізичними терапевтами, ерготерапевтами передбачає дотримання нормативної поведінки у спілкуванні з усіма об'єктами своєї професійної діяльності, сформованість внутрішньої потреби відповідально відноситися до своїх професійних обов'язків, умінь будувати професійні відносини в системі «людина – людина».

Ключові слова: професійна підготовка, деонтологія, медична етика, мораль, деонтологічні цінності, деонтологічна етика.

Цель – раскрыть содержание и сущность деонтологической этики в системе профессиональной подготовки будущих специалистов по физической терапии как одного из способов повышения результативности педагогического процесса.

Материалы и методы. Объектами исследования стали будущие специалисты по физической терапии, эрготерапии Сумского государственного педагогического университета имени А. С. Макаренко. С целью решения поставленных задач применялись следующие методы исследования: теоретические: анализ и систематизация в педагогической, психологической и профессиональной научно-методической литературы, а также нормативно-правовых документов, регламентирующих профессиональную подготовку и профессиональную деятельность специалистов по физической терапии, эрготерапии; терминологический анализ для определения сущности ключевых понятий исследовательской работы.

Результаты. Профессия физического терапевта, эрготерапевт как специалиста отрасли «здравоохранение» построена на профессиональном взаимодействии между членами мультидисциплинарной команды, пациентами / клиентами и членами их семей, или опекунами, которая включает соблюдение соответствующих правил общения. Это требует обоснования системы научных знаний о долге и нормы надлежащей профессионального поведения будущих бакалавров физической терапии, эрготерапии, разработки этического кодекса в соответствии с их квалификационной характеристики. В нашем понятие «профессиональную подготовку» мы рассматриваем «как непрерывный динамический процесс, ориентированный на овладение будущими специалистами по физической терапии, эрготерапии соответствующими профессионально-ориентированными знаниями, профессиональными умениями и навыками в сфере реабилитационной деятельности, формирование профессионально значимых качеств личности, ценностных ориентаций, обуславливают готовность к результативному осуществлению профессиональной деятельности». Деонтологическая этика физических терапевтов, эрготерапевтов – это наука о морально-этических принципах поведения по отношению к объектам своей профессиональной деятельности, ее формы, а также обязанности будущего специалиста, способствующих формированию готовности к квалифицированному выполнению профессиональных функций. Деонтологическая этика будущих специалистов по физической терапии, эрготерапии раскрывается через вопросы: взаимосвязи и общения между пациентом и специалистом по физической терапии, эрготерапии; взаимоотношений между физическим терапевтом, эрготерапевт и членами семей пациента / клиента или его опекунов; профессионального общения между всеми участниками мультидисциплинарной команды, в состав которой входят специалисты по физической терапии и эрготерапии; соблюдение правил конфиденциальности и медицинской тайны; вопрос о мерах ответственности за жизнь и здоровье пациентов, и информированного согласия, каждое из которых обусловлена спецификой профессиональной деятельности указанных специалистов. Выполнение норм и правил деонтологической этики физическими терапевтами, эрготерапевтами предполагает соблюдение нормативного поведения в общении со всеми объектами своей профессиональной деятельности, формирование внутренней потребности ответственно относиться к своим профессиональным обязанностям, умений строить профессиональные отношения в системе «человек человек».

Ключевые слова: професійна підготовка, деонтологія, медична етика, мораль, деонтологічні цінності, деонтологічна етика.

The purpose to reveal the content and essence of deontological ethics in the system of professional training of future specialists in physical therapy as one of the ways to increase the effectiveness of the pedagogical process.

Materials and methods. The objects of the study were future specialists in physical therapy, occupational therapy of Sumy State Pedagogical University named after AS Makarenko. In order to solve the tasks the following research methods were used: theoretical: analysis and systematization of general pedagogical, psychological and professional scientific and methodological literature, as well as legal documents governing the training and professional activities of specialists in physical therapy, occupational therapy; terminological analysis to determine the essence of key concepts of research work.

Results. The profession of physical therapist, occupational therapist as a specialist in the field of "health care" is based on professional interaction between members of the multidisciplinary team, patients / clients and their families, or guardians, which includes compliance with the relevant rules of communication. This requires substantiation of the system of scientific knowledge about the duty and norms of proper professional behavior of future bachelors in physical therapy, occupational therapy, development of a code of ethics in accordance with their qualifications. In our concept of "training" we consider "as a continuous dynamic process focused on mastering by future specialists in physical therapy, occupational therapy relevant professional-oriented knowledge, professional skills and abilities in the field of rehabilitation, the formation of professionally significant personality traits, valuable determine the readiness for effective professional activity. Deontological ethics is the science of moral and ethical principles of behavior in relation to the objects of their professional activity, its form, as well as the responsibilities of the future specialist, which contribute to the formation of readiness for the professional performance of professional functions. The deontological ethics of future specialists in physical therapy, occupational therapy is revealed through the following issues: the relationship and communication between the patient and the specialist in physical therapy, occupational therapy; the relationship between the physical therapist, occupational therapist and family members of the patient / client or his guardians; professional communication between all members of the multidisciplinary team, which includes specialists in physical therapy and occupational therapy; compliance with the rules of confidentiality and medical secrecy; questions about measures of responsibility for the life and health of patients, and informed consent, each of which is determined by the specifics of the professional activities of these professionals. Observance of norms and rules of deontological ethics by physical therapists, occupational therapists presupposes observance of normative behavior in communication with all objects of one's professional activity, formation of internal need to treat one's professional responsibilities responsibly, ability to build professional relations in the "man-man" system.

Key words: professional training, deontology, medical ethics, morality, deontological values, deontological ethics.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflicts of interest to declare.

Відомості про авторів

Беспалова Оксана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка; вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна, 40002.

+380 (99) 363-27-97, ORCID ID 0000-0002-0081-6021, i-ozon777@bigmir.net.

Курнишев Юрій Альбертович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58012.

+380 (66) 575-44-88, ORCID ID 0000-0002-5468-7974, kurnyshev@ukr.net.

Сітовський Андрій Миколайович – канд. наук з фіз. вих. та спорту, доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025.

+380 (50) 887-46-09; ORCID ID 0000-0002-7434-7475, andriy.sitovskiy@gmail.com.

Савчук Ігор Володимирович – ст. викладач кафедри здоров'я людини та фізичної реабілітації Академії рекреаційних технологій і права; вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43000.

+380 (99) 268-02-91, ORCID ID 0000-0002-5724-0078, savthuk.viva@gmail.com.

Косинський Едуард Олександрович – ст. викладач кафедри здоров'я людини та фізичної реабілітації Академії рекреаційних технологій і права; вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43000.

+380 (99) 494-10-43, ORCID ID 0000-0002-4297-4087, kosinskiy.edik@gmail.com.